

Exvelvyslanec v Afghánistánu, generál Petr Pelz: „USA se tak chovají ke všem ... Ale my si to nenecháme líbit.“

- CZ24 News | 23. srpna 2021

AFGHÁNISTÁN: Na Afghánistán nemůžeme nahlížet jako na stát v našem slova smyslu, uvádí v textu psaném pro ParlamentníListy.cz někdejší ředitel Vojenského zpravodajství a exvelvyslanec v Afghánistánu generál Petr Pelz. Vyvrací mýty, které panují v našich médiích, a přidává své vlastní zážitky. „Afghánci jsou historicky zvyklí, že jim cizinci platí za to, aby něco činili, či naopak nečinili. Otázkou cti řádného Afghánce pak je, nechat si zaplatit, ale přesto jednat podle vlastní vůle,“ uvádí třeba. „Národ, kde každý muž radši zemře, než aby nechal sebe nebo svou rodinu urazit, nemůže boj prohrát,“ nastiňuje též.

Afghánistán, země slunce a stínů

Zvláštní představitel Generálního tajemníka OSN v Afghánistánu Staffan de Mistura k jednomu z nových velvyslanců v Kábulu: „Vítám vás. A pamatujte, že v Afghánistánu je to vždycky o něčem jiném.“

Geostrategie

Afghánistán není bezvýznamnou a zapomenutou zemí, jak by se snad mohlo zdát. Pohled na mapu napovídá, že území dnešního Afghánistánu bude vždy rušným strategickým průsečíkem. Nalézá se mezi Íránem (šíitský islám) a Čínou (konfucianismus a marxistický ateismus), nepřímo vklíněn mezi ostře soupeřící nukleární mocnosti Indie (převládající buddhismus) a Pákistán (sunnitský islám) na jihu a postsovětský zájmový prostor středoasijských republik (Kazachstán, Uzbekistán, Tádžikistán) na severu. Tvoří tedy spojnici mezi prostorem střední Asie a indickým subkontinentem i mezi Středním a Dálným východem. Je potenciální transportní zemí pro plynovody a ropovody z Kaspického prostoru k břehům Indického oceánu i budované čínské Nové hedvábné stezky.

Lidé

Podle posledních odhadů žije v Afghánistánu 38 milionů obyvatel, z čehož je asi 24 milionů mladších 24 let. To je problém sám o sobě. Představme si 24 milionů pubertáků, jejichž hlavní životní zkušeností je válka, násilí a odcizení! Jedná se o multietnický stát; ústava z roku 2004 rozeznává oficiálně 14 etnik, i když je jich více.

Nejpočetněji jsou zastoupeni Paštuni – 42 %, Tádžikové – 27 %, Hazarové – 9 %, Uzbeki – 9 % a tak dále. To vytváří patovou situaci při volbách i jmenování do klíčových institucí – Paštuni jsou sice nejpočetnější, ale vzhledem k jejich absolutnímu individualismu se jim nedaří se prosazovat tak, jak by si jejich vůdci přáli. Převážně paštunský Tálibán to dobře ví, a tak jejich odpor k demokratickým volbám není jen ideový, ale rovněž výrazně pragmatický. Sjednocující státní ideologii představuje islám, který vyznává téměř 100 % Afghánců v poměru 87 % sunnitů k 13 % šíitů.

Povaha Afghánce a lichá kliše

Afghánistán je oblast dominovaná pohořím Hindúkuš, lidé obývají v podstatě výšky mezi dvěma a

třemi tisíci metry nad mořem. Úzká, nepřístupná údolí, žlutošedý písek všude kolem, jen zřídka protkaný zelenou vegetací. Již jsem to někde říkal. Navštívit s asistencí rodinného oslíka vedlejší vesnici může být výkon vrcholového sportovce. Horalé všude na zeměkouli mívají svérázné názory, a Afghánci jsou příkladem extrémních horalů.

Paštun je potom příkladem extrémního Afghánce. Kód chování Paštuna, Paštunvali, má řadu sympatických rysů, ale je velmi přísný, což absolutně určuje život. Abych svoje, pro někoho možná překvapivé prohlášení, dokumentoval, uvedu příklady. Neexistují dědičné výhody, každý si má své postavení zasloužit, dospělý muž Paštun neposlouchá nikoho, jen Paštunvali. To je přece sympatické, ale v reálném životě to znamená, že řádný Paštun neuznává autoritu, tím méně nějakého prezidenta a jeho vládu, i kdyby byli ze zlata. Jsou vyjmenovány křivdy, které čestný muž musí smýt pouze krví. Odtud řada útoků afghánských vojáků na své americké „kolegy“.

Po jednom takovém útoku, kdy afghánský plukovník zastřelil svého kolegu, amerického plukovníka, s kterým seděl za stejným stolem, jsem se o tom incidentu bavil se svým, snad mohu říci, přítelem. Je to Pashtun, *mujahid*, v mládí bojoval velmi úspěšně se sovětskou armádou, inteligentní a – na Afghánce – velmi jemný člověk. Říkal jsem mu: „Vy Afghánci jste moc vztahovační, Američani se chovají jako pitomci k celému světu, ne jenom k vám.“ Odpověděl: „Já vím,“ a se smutným úsměvem dodal: „Ale my si to nesmíme nechat líbit.“ Uvádím to tady proto, že žádný další důvod, proč to Západ v Afghánistánu prohrál, netřeba hledat. Národ, kde každý muž radši zemře, než aby nechal sebe nebo svou rodinu urazit, nemůže boj prohrát. Je třeba poznamenat, opět pro někoho překvapivě, že je to islám, který má tendenci Paštunvali polidšťovat a hraje modernizační roli.

Při úvahách o budoucnosti Afghánistánu je třeba se vyvarovat běžných, ale logiku zavádějících klišé. Tedy při pohledu do historie Afghánistánu vidíme, že není pravda, že se nedá vojensky dobýt. Byl dobyt mnohokrát, ale dá se jen těžko spravovat, cizí administrativou již vůbec ne. Dalším zavádějícím klišé je představa, že Afghánci jsou zuřiví bojovníci. Až na místní výjimky to již není tak zcela pravda. Průměrný Afghánec je po 45 letech občanských válek a bezpečnostních problémů velmi unaven a chtěl by jen normálně žít. Poslední z běžně zažitých mylných představ je názor, že Afghánistán je nestabilní zemí. Troufnu si tvrdit, že – v reálném čase a geografickém kontextu – Afghánistán prožíval od konce druhé anglo-afghánské války až po zavraždění prezidenta Muhammeda Douda Khana období klidu, za krále Zahir Shaha dokonce téměř rozkvětu. Trvalo to skoro přesně sto let.

Společenské vztahy

Afghánistán patří mezi ty země, které neprošly procesem formování národního státu tak, jak jej známe z Evropy či v zemích s evropskou společensko-kulturní historií. Chápejme Afghánistán spíše jako území obývané různými kmeny a etniky nežli stát. Také byl tak jako neutrální prostor v 19. století Brity s tichým souhlasem Ruska vytvořen. To má tyto následky. Převládající spontánní loajalita se týká rodiny, klanu, vesnice, kmenu, etnicity, náboženství... ze zásoby sympatií se tak již na Kábul nedostává. Všichni to víme, ale logické závěry nečiníme. Patriotismus je spíše intelektuálním či politickým konceptem užívaným státními představiteli v době krizí. Proto také jen málo věcí znamená to, co si my „západáci“ představujeme, například ústřední vláda, parlament, policie, soudy atd. Tyto věci jsou současně průměrnými obyvateli – nikoliv neoprávněně – pocítovány jako záležitosti cizorodé, zavlečené sem cizáky, Západem, bezvěrci.

Navíc i tyto „cizí“ úřady ve výsledku neodvozují svůj mandát od lidu, voličů, jak bychom si my představovali. Jejich síla i postoje jsou dány výsledky vyjednávání mezi tradičními strukturami – klany, vlivovými skupinami, místními vůdci atd. Ve výsledku pozice těchto institucí k jednotlivým jevům se i plynule mění v souvislosti s přeskupováním sil. Rozhodování policie, parlamentu, soudu a tak dále není založeno na vůli elektorátu, ale na aktuálním rozdělení sociálních, ekonomických, kulturních, náboženských a politických sil v zemi. A dále znamená to, že usnesení parlamentu

cementují staré struktury – přesně ty, které chce Západ změnit!

Význam slova korupce je v Afghánistánu zcela odlišný než na Západě. V této oblasti existuje řada nedorozumění. Korupcí například je, když jsem si zaplatil svého soudce, a on zklamal. Ovšem korupce, kterou způsobili Američani svým nesmyslným plýtváním a věčným kupováním si různých osobností, byla nakonec o mnoho řádů vyšší, nežli Afghánci do té doby znali. A to měli v tomto oboru bohaté historické zkušenosti s Řeky, Mongoly, Brity, Sověty a řadou dalších. Afghánci jsou historicky zvyklí, že jim cizinci platí za to, aby něco činili, či naopak nečinili. Otázkou cti řádného Afghánce pak je nechat si zaplatit, ale přesto jednat podle vlastní vůle.

Základní zdroje konfliktů

Tradiční konflikty jsou dva: mezi novátory a tradicionalisty – zuřivý modernista Amanullah Khan vyhlásil povinnou školní docházku pro chlapce i dívky více než před sto lety(!) – a mezi dvěma pašunskými kmenovými svazy Abdáli (Durrani) a Ghilzai. Dobytelé Afghánistánu této skutečnosti využívali – a účastníci vnitroafghánských sporů se rádi nechávali využívat. Zejména právě Ghilzaiové i Abdálové se s nadšením spojovali třeba s čertem jen proto, aby vyzráli na toho druhého – bez ohledu na následky pro Afghánistán. Za čerta si opět dosadíme Řeky, Peršany, Araby, Mongoly, Moguly, Brity, Rusy, Pákistánci, Američany... Jestli Afghánce něco spojí bez ohledu na etnikum či kmenovou příslušnost, pak to, když je nějaký cizák popudí urážkou, zbytečným poučováním, přezíráním jejich názoru... Vláda kmene Abdáli skončila s vraždou prezidenta Dauda a trvala přes 230 let, pak přišel „komunistický“ puč. Jenže řada Afghánců to viděla jinak.

Všichni afghánští představitelé z Lidově demokratické strany Afgánistánu byli z kmene Ghilzai, z toho kmene byl i Mullah Omar, většina Tálibů jsou Ghilzai. Zbigniew Brzezinski se geostrategicky radoval, že Moskva má svůj Vietnam a Ghilzajové se radovali, že Abdálové konečně utřeli. Bývalý prezident Hamid Karzai byl sice Abdal, ale Ashraf Ghani už zase Ghilzai. Pozor! Současný vůdce Tálibánu a předpokládaný vysoký představitel „nového“ Afghánistánu pochází ze stejného podkmene Abdali jako Hamid Karzai! Může to být důležité.

Tálibán

Je třeba předznamenat, že Tálibán je ještě volnějším sdružením nežli další afghánské skupiny. Samo označení Tálibán používáme spíše my, Zápaďané, nežli Afghánci sami. Takže, žáci (v Paštú *tálibán*) *madrass* byli na pákistánských územích v době bojů proti Sovětskému svazu využíváni jako bojovníci. Patrně poprvé byl Tálibán psán s velkým T, když v sezóně 1982/1983 cvičily jednotky pákistánské The Special Services Group členy *Harakat i Inqilab i Islam* a *Hizb i Islami (Khalis)* z utečeneckých táborů v blízkosti afghánských hranic. Tálibán jako hnutí s největší pravděpodobností duchovně vychází z islámského učení, které vzniklo roku 1867 ve městě Deoband v Indii a které si kladlo za cíl jednak svržení britské koloniální správy Indie, jednak vítězné ovládnutí tohoto území islámem. Bojovníků Tálibánu bylo ještě roku 1992 kolem jedné stovky, aby se již o pět let později jednalo a slušně vyzbrojenou, výborně vycvičenou armádu schopnou moderních manévrovacích schopností v počtu 30 až 35 tisíc mužů. To se nestane samo sebou.

V době bojů proti Sovětské armádě byly přerušeny dědičné vazby a Sověty likvidovaní kmenoví stařešinové byli spontánně nahrazováni řadovými mladíky schopnými boje, většinou pouze boje. Totální nevzdělanost – a to i ve věcech islámu – jim nebránila v tom, aby se prohlašovali za *mullahy*. Jak se válka protahovala, nekompromisní mladíci neznali nic jiného než hory a boj. Ocitli se zcela odloučení od opačného pohlaví, tradičně silný vliv matky byl absolutně přerván, vždy komplikovaný vztah k ženám se změnil ve fobii. Neboť odpor proti Sovětům byl mezinárodní akcí, mullahové byli dále radikalizováni svými arabskými bratry ve zbrani. Ti, kteří přežili, začínali soukmenovcům imponovat, získávali autoritu a postupně se zmocňovali vedení. Tyto změny v pašunské společenské

strukturu přinesly do islámského hnutí nečekaný prvek – sociální aspekt: „Pouze chudí jsou správní muslimové!“ Zrodila se islámská bolševická revoluce. Tak Tálibán vznikl. Jaký je dnes, se teprve ukáže.

Stručné poznámky k sovětské invazi

Lidově demokratická strana Afghánistánu (LDSA) byla založena 1. ledna 1965. Dětila se do dvou základních frakcí, *Khalq* – Obroda a *Parcham* – Vlajka. Obroda byla postavena na marxisticko-leninských principech a stála za ní část vesnické chudiny, zatímco Vlajka byla vlastně typická sociální demokracie té doby a byla podporována zejména městskými středními vrstvami. To, že právě marxistická frakce byla politickou stranou části té nejkonzervativnější a nejvíce pro islámské třídy, je typickým afghánským paradoxem a tikající bombou. Roku 1973 provedl s pomocí LDSA nekrvavý puč proti králi Zahir Shahovi jeho bratranec a bývalý předseda vlády Muhammad Daud Khan. Soudruhům z LDSA, která byla brzy ovládnuta marxisty, však Daud přišel málo marxistický a málo prosovětský, a tak ho v revoluci Saur roku 1978 zavraždili i s celou rodinou a nejbližšími spolupracovníky. Stát se propadal v chaos a vedení Afghánistánu ustavičně žádalo SSSR o pomoc a zásah. Kreml po více než ročním váhání skutečně invazi do Afghánistánu na Boží hod 1979 provedl.

Celá situace je daleko složitější, například Pákistán s pomocí USA a za saúdské peníze začal cvičit diverzní jednotky proti afghánské vládě nejpozději roku 1978; 3. července 1979 podepisuje americký prezident Carter operaci CIA Cyclone, která tyto diverze a *mujahdeen* podporuje a tak dál, ale to by velmi přesáhlo rozsah této statě. Důležité je ale uvést, že celou dobu před svým vojenským zásahem Sověti afghánskou vládu vyzývali, aby nebyli tak radikální a poskytl více prostoru sociálnědemokratické frakci strany. To, co nám jak komunistická propaganda do roku 1989, tak západní propaganda dnes neříkají, je to, že Sověti vlastně provedli invazi ve prospěch umírněných sil – proti lenincům. Pro mne je ohromující zjištění, že zatímco roku 1968 Sověti potlačili sociálnědemokratické bujení u nás, tak do Afghánistánu o 11 let později jej odjeli podporovat. To se týkalo řešení vnitroafghánských problémů, jenže akce měla ještě geostrategický rozměr – zabránit Američanům, aby po případném ovládnutí Afghánistánu nemohli u sovětských hranic rozmísťovat průzkumné prostředky a raketová síla.

Američané se – pro změnu – báli, že Sověti se následně zmocní ještě Íránu! V klinči studené války se obě strany dostávaly do světa fantazie. Gorbačov přišel s plánem, aby Afghánistán byl po odchodu Rudé armády společně spravován SSSR a USA, jenže Američani to odmítli. Místo toho přišli s nabídkou, aby si Moskva vybrala mezi „pozitivní“, či „negativní“ symetrií. Znamenalo to, že obě strany budou, či nebudou své „koně“ nadále vyzbrojovat a podporovat. Zvítězila myšlenka podporovat, což platilo ještě nějakou dobu po rozpadu SSSR. Ruská Moskva pak přestala, Američané, Pákistánci a Saúdi nikoliv. Vojska vlády sociálnědemokratické strany statečně odolávala všemožně podporovaným islamistům ještě tři roky a dva měsíce po odchodu posledního sovětského vojáka. Vstřebejme to. Několik tisíc amerických vojáků je stále ještě v zemi, ale Kábul již padl.

Americká invaze - aspekt napravování chyb

Podle mého názoru obsahuje americká vojenská akce včetně vojensky neproveditelného „budování státu“ morální aspekt napravování závažných chyb v minulosti. Na rozdíl od akcí v Íráku, Libyi, Sýrii a tak dále. Jaké chyby mám na mysli? Chronologicky. Po začátku studené války zorganizovaly USA ve střední Asii dvě vojenské aliance podobné NATO – Organizace jihoasijské smlouvy (SEATO) a Bagdádský pakt (CENTO), jehož členem byl i po válce vzniklý Pákistán. Roku 1954 žádal předseda afghánské vlády Daud o přijetí pro Afghánistán. Byl však hrubě odmítnut ministrem zahraničí USA Johnem Fosterem Dullem s poukazem na to, aby si s Pákistánem raději urovnali spory o Durandovu linii, a navíc ještě neúspěšnou afghánskou žádost tajně pustil Pákistáncům. Urazil nejen Dauda, ale celý Afghánistán. Hned příští rok začalo afghánské dobrodružství se Sovětským svazem. To byla

závažná a nevynucená chyba.

Celá šedesátá a první polovina sedmdesátých let byla ve znamení příkladné soutěže obou velmocí – USA i SSSR – o získání si Afghánců cestou hospodářské pomoci, budování infrastruktury, školicích programů atd. Afghánistán byl na vrcholu, doporučuji si najít fotografie Kábulu a jeho obyvatel – hlavně obyvatelek – z té doby. Po revoluci Saur se vše zvirtlo. Vlastně, pokazili to Afghánci sami, ale zahraniční reakce, především americká, byly hysterické. V součinnosti především s wahhábistickými Saúdy a Pákistánem podporou těch nejkonzervativnějších islamistických bojůvek od poloviny sedmdesátých let stvořili hned několik Frankensteinů. Postupně: Tálibán, al-Káida, Islámský stát. Představme si, že by USA nechaly prostě vládu prezidenta Najibullaha na pokoji. Představme si, že by přijaly Gorbačovovu nabídku na společnou správu Afghánistánu, představme si, že by místo odmítnutí nepřišly s nesmyslnou a krutou „pozitivní symetrií“.

Opravdu jsem si vždy myslel, že americké vojenské operace, kromě vzteku po 11. září 2001 a určitých geopolitických úvah, obsahují i morální aspekt napravování předešlých chyb. Místo toho byla nakupena hromada dalších. Předně, nebyl stanoven jednoznačný politický cíl, na který by vojenští plánovači narazili vojenskou strategií. Tálibán i al-Káida byly vypuzeny během několika měsíců, a pak již nikdo nevěděl, proč v Afghánistánu přesně – my Západ – vlastně jsme. To vyhovovalo pouze několika politikům a americkému vojenskému průmyslu. Nechci se teď věnovat jednotlivostem, spousta odborných i neoborných komentátorů tak v těchto dnech činí vrchovatou měrou.

Podle příručky Pentagonu je na správu obsazeného území, kterou americké ozbrojené síly, nebo šířeji ISAF, měly v Afghánistánu provádět, potřeba 1 voják na 50 obyvatel. Počítejme, to je téměř 800 tisíc vojáků! Úkol, který si Američané vytkli, jednoduše nemohli splnit. Všichni na rozhodujících místech to museli vědět. Nenašel se generál, který by to měl odvahu svým nadřízeným účinně, či snad dokonce veřejně připomenout. Není se co divit. Roku 2003 před válkou v Iráku to náčelník štábu pozemního vojska gen. Eric Shinseki řekl nahlas, a byl okamžitě poslán do penze. Staromilec a dětina. Chtěl dodržovat ověřené předpisy a sdělil, že král je nahý!